

Przemiany postaw estetycznych w utworach Jana Kasprowicza

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Linia chronologiczna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Jan Kasprowicz, *Krzak dzikiej róży w Ciemnych Smreczynach*, [w:] tegoż, *Wybór poezji*, oprac. Jan Józef Lipski, Kraków 1990, s. 136–137.
- Źródło: Jan Józef Lipski, *Wstęp*, [w:] Jan Kasprowicz, *Wybór poezji*, oprac. Jan Józef Lipski, Kraków 1990.
- Źródło: Jan Kasprowicz, *Rozmłowała się ma dusza*, [w:] tegoż, *Wybór poezji*, oprac. Jan Józef Lipski, Kraków 1990, s. 354.
- Źródło: Jan Kasprowicz, *Święty Boże, Święty Mocny*, [w:] tegoż, *Wybór poezji*, oprac. Jan Józef Lipski, Kraków 1990, s. 202–203.
- Źródło: Jan Kasprowicz, *Z chatupy*, [w:] tegoż, *Wybór poezji*, oprac. Jan Józef Lipski, Kraków 1990, s. 30.

Przemiany postaw estetycznych w utworach Jana Kasprowicza

Claude Monet, *Pola tulipanów w Holandii* (1886).

Źródło: domena publiczna.

Są twórcy, którzy po wypracowaniu własnego unikalnego stylu, realizują go później przez całe życie. Ale są i tacy, którzy nieustannie poszukują nowych form wyrazu. Jan Kasprowicz z pewnością należał do tych drugich. Estetyka jego utworów zmieniała się na przestrzeni lat, a sam poeta balansował niekiedy pomiędzy skrajnościami – od kipiących emocjami bluźnierczych fraz do wierszy o łagodnym tonie, głoszących pochwałę życia.

Twoje cele

- Zidentyfikujesz i scharakteryzujesz cechy estetyki utworów kolejnych etapów twórczości poetyckiej Jana Kasprowicza.
- Wyróżnisz poszczególne okresy działalności artysty.
- Porównasz przemiany estetyki zachodzące w twórczości Kasprowicza z przekształceniami poetyki innego wybranego twórcy literatury.

Przeczytaj

Jan Kasprowicz (1860–1926) urodził się w Szymborze, niewielkiej wsi w okolicach Inowrocławia. Był jednym z niewielu polskich poetów chłopskiego pochodzenia, którzy na przełomie wieków stali się rozpoznawali wśród czytelników liryki. W 1888 roku ukazał się pierwszy tom jego poezji, w którym artysta zawarł cykl *Z chałupy* zainspirowany realiami społecznymi rodzinnej wsi kujawskiej. Kasprowicz studiował w Lipsku, we Wrocławiu, doktorat napisał we Lwowie, gdzie rozpoczął również działalność publicystyczną. W latach 90. zwrócił się ku poetyce [impresjonizmu](#) i [symbolizmu](#), czego efektem był między innymi tom *Krzak dzikiej róży* (1898). W 1899 roku boleśnie przeżył odejście swojej drugiej żony Jadwigi, która związała się z pisarzem Stanisławem Przybyszewskim (1868–1927). Po kryzysie małżeńskim rozpoczął się najbardziej pesymistyczny okres w twórczości Kasprowicza, co uwidoczniło się szczególnie w zbiorze hymnów *Ginącemu światu* (1902), w którym odnajdujemy załączki ekspresjonizmu. W kolejnych utworach Kasprowicz powoli odchodził od [katastroficznej](#) tonacji, by pod koniec życia skierować się ku afirmacji świata i życia (m.in. *Księga ubogich*, 1916).

Jan Kasprowicz (ok. 1910)

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Postawa estetyczna Jana Kasprowicza ulegała zmianom wraz z każdym kolejnym tomem poezji, a czasami nawet w obrębie utworów tego samego zbioru. W twórczości poety zwykło się wyróżniać cztery zasadnicze okresy. Pierwsze wiersze powstawały pod znakiem [naturalizmu](#) i opierały się na wnikliwym opisie rzeczywistości wiejskiej. W latach 90. artysta zwrócił się ku chwilowym, zmysłowym wrażeniom i niewyraźnym stanom duszy, interesując się poetyką impresjonizmu i symbolizmu. Następnie w jego utworach zaczęły pojawiać się katastroficzne tony – w końcowym etapie literackiej działalności przeważały zaś wiersze pogodne, przepełnione wiarą i nadzieją.

Jacek Malczewski, *Portret Jana Kasprówicza* (1903)

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Naturalizm

W pochodzącym z pierwszego tomu poezji cyklu sonetów *Z chałupy* Jan Kasprówicz przedkłada prawdę ponad piękno utworów literackich. Nie oznacza to, że nie dba o artystyczną stronę swoich wierszy – pełni ona jednak rolę służebną wobec tematu. Utwory mają jednoznacznie określoną funkcję poznawczą; zawierają złożony, wielowątkowy obraz kujawskiej wsi, opierający się na krótkich, schematycznych fabułach.

Kasprówicz ukazuje społeczność wiejską z dwóch perspektyw: teraźniejszej i przeszłej. Podmiot wierszy przyjmuje niekiedy postawę zdystansowaną, wyraża się jak człowiek wykształcony, postrzegający problemy chłopów okiem naukowca. Czasem jednak występuje jako członek zbiorowości wiejskiej, wspominający przeszłe wydarzenia, utożsamiający się z jej troskami, tak jak w sonecie zaczynającym się od słów „Tam, za wioską – przyjm, Ojcie nasz, dzięki!”:

((Jan Kasprówicz

Z chałupy

Tam, za wioską – przyjm, Ojcie nasz, dzięki! –
Jak pszeniczne kołyszą się ławy! –
Żyto, jęczmień i owies złotawy
Jak zginają ziarniste swe pęki!

Wiatr od pola się rozgrał – czyż w jęki? –
Z dróg się mgliste podnoszą kurzawy;
Nad drogami, wśród pokrzyw i trawy,
Skrzypią krzyże, godła łez i męki.

O Ty Boże! o Chryste! o Panie!
Płonny owoc ta ziemia nam płodzi –
Tłuste kłosa, bo tłuste uprawy:

Nie na darmo ten wiatr tak zawodzi
I tak smętne poszumy na łanie –
Tu kłosa każdy to chłopski pot krwawy.

Źródło: Jan Kasprówicz, *Z chałupy*, [w:] tegoż, *Wybór poezji*, oprac. Jan Józef Lipski, Kraków 1990, s. 30.

Symbolizm i impresjonizm

W latach 90. Kasprówicz zainteresował się modernistycznymi kierunkami w sztuce. Wyrażały one nowy sposób postrzegania świata, zdecydowanie odmienny od racjonalnego, chłodnego oglądu znanego z utworów **realistycznych** epoki pozytywizmu. Twórcy końca wieku uważali, że sztuka nie powinna zajmować się odtwarzaniem obiektywnej rzeczywistości, lecz subiektywnymi, indywidualnymi uczuciami i wrażeniami.

Te przekonania realizowali na różne sposoby – narodziły się wtedy dwa ważne kierunki: symbolizm oraz impresjonizm. Reprezentanci pierwszego z nich czerpali natchnienie z marzeń sennych, mitów, a także doświadczeń duchowych – ze wszystkiego, co wymykało się rozumowemu poznaniu, a dotyczyło tajemnic tkwiących na dnie ludzkiej duszy. Symboliści uciekali się do języka pozbawionego klarownych znaczeń i częściej posługiwali się sugestią, niż mówili wprost. Impresjoniści z kolei inspirowali się wrażeniami zmysłowymi, próbując nadać artystyczną formę ulotnym, wyjątkowym doświadczeniom. Choć były to dwie różne estetyki, obie wyrastały z potrzeby oddania głosu subiektywnym odczuciom. Kasprówicz w sonetach z cyklu *Krzak dzikiej róży* (1898) połączył te poetyki:

((Jan Kasprówicz

Krzak dzikiej róży w Ciemnych Smreczynach

Słońce w niebieskim lśni kryształ,
Światłością stały się granity,
Ciemnosmreczyński las spowity
W bładobłękitne, wiewne fale.

Szumna sikława mknie po skale,
Pas rozwijając srebrnolity,
A przez mgły idą, przez błękity,
Jakby wzdychania, jakby żale.

W skrytych załomach, w cichym schronie,
Między graniami w słońcu płonie,
Zatopion w szum, krzak dzikiej róży...

Do ścian się tuli, jakby we śnie,
A obok limbę toczą pleśnie,
Limbę, zwaloną tchnieniem burzy.

Źródło: Jan Kasprawicz, *Krzak dzikiej róży w Ciemnych Smreczynach*, [w:] tegoż, *Wybór poezji*, oprac. Jan Józef Lipski, Kraków 1990, s. 136–137.

Ekspresjonizm

Wraz z początkiem nowego wieku w twórczości Kasprawicza rozpoczął się najmroczniejszy okres. Opublikowane w zbiorze *Ginącemu światu* (1901) hymny, zgodnie z tytułem przedstawiają apokaliptyczną wizję rzeczywistości, w której nie ma miejsca na nadzieję. Artysta posłużył się w nich językiem niezwykle ekspresywnym, operując **hiperbolami**, tworząc symbole o silnym ładunku emocjonalnym. Miliardy ludzi umierających na krzyżach, ziemia zniszczona przez kataklizmy, rozpusta w umierającym świecie – tego typu obrazy nadawały ówczesnym utworom Kasprawicza bezkompromisowy, a niekiedy bluźnierczy wydźwięk.

Tak jaskrawe środki wyrazu stały się charakterystyczne dla późniejszej literatury ekspresjonistycznej, która okazała się jednym z głównych nurtów dwudziestolecia międzywojennego. Jej początków należy jednak szukać na przełomie wieków, między innymi w utworach Jana Kasprawicza. W dziełach polskiego artysty skupiły się najważniejsze cechy kierunku: emocjonalność, ekspresyjność, operowanie kontrastem, ale też refleksja nad ludzką kondycją moralną. Sztuka ekspresjonistyczna miała wywołać wstrząs, wytrącić współczesnego człowieka z marazmu, zwrócić jego uwagę na uniwersalne problemy:

((Jan Kasprawicz

Święty Boże, Święty Mocny

O Mocny!

Ty się upajasz wielkością stworzenia,

a pośród nas tu głód!
Jak **bedłki**, tak jarmużu syty ginie lud.
A jako ryczący lew
Szatan po ziemi tej krąży,
na pokolenia
zarzuca zdradną sieć,
w synu na ojca zapalczywość budzi,
wynaturzony gniew,
że syn przed ojcem zamyka swój dom!
Bratu na brata wciska krwawy nóż,
a nasze siostry i żony
na straszny rzuca srom [...].
A my, ten ród potępiony,
krzyże ująwszy w dłonie
i zblakłe w krwawym pochodzie,
trupimi pieszczelami znaczone chorągwie,
idziem o głodzie
po tym śmiertelnym wygonie,
w ten znojnny,
w ten nieszczęśliwy czas,
w którym konają wieki
i wraz się rodzą nowe
na cięższą jeszcze niedolę –
idziemy, biedną pochyliwszy głowę,
jak ten zsieczony las –
idziemy, a kres tak daleki!

Źródło: Jan Kasprówic, *Święty Boże, Święty Mocny*, [w:] tegoż, *Wybór poezji*, oprac. Jan Józef Lipski, Kraków 1990, s. 202–203.

Franciszkanizm

Estetyka krzyku nie zdominowała całkowicie poezji Kasprówicza. Z czasem, kiedy buntowniczy zapal ucichł, artysta obrał poetykę spokojniejszą, odzwierciedlającą przekonanie o panującym na świecie ładzie, którego gwarancją jest opieka Opatrzności. Nowe utwory opisywały piękno stworzonego przez Boga świata. Była to liryka nastrojowa

przedstawiająca wizję szczęśliwej koegzystencji z naturą – gdzieś gdzie podszycie nostalgią, lecz wyrażająca głęboki optymizm. Opierała się na prostych, niewyszukanych sformułowaniach, odwołując się do codziennych doświadczeń zwykłego człowieka.

Prostoty ówczesnych utworów nie należy jednak rozumieć jako obniżenia ich poziomu artystycznego. Poezja ostatniego okresu twórczości poety charakteryzowała się oszczędnością środków wyrazu zgodnie z ideami franciszkańskimi zachęcającymi do poszukiwania Boga w zwyczajnym świecie otaczającym człowieka. Stąd rezygnacja z wyszukanych formuł poetyckich na rzecz prostego języka. Poezja ta miała przede wszystkim służyć pocieszeniu i być zrozumiała także dla czytelników niewykształconych. Harmonijna estetyka sprzyjała zrozumieniu utworów, a jednocześnie stanowiła nieodłączny element pogodnej wizji świata, w którym królują pokój i dobro:

((Jan Kasprowicz

Rozmłowała się ma dusza

*Rozmłowała się ma dusza
W cichym szeleście drzew,
Gdy koronami ich porusza
Druh mój, przecichy wiew.*

*Rozmłowała się ma dusza
W głośnych odmętach fal,
Gdy druh mój, burza, je porusza,
W nieznana płynąc dal.*

*Rozmłowała się ma dusza
W twórczych promieniach zórz,
Gdy druh mój, słońce, w świat wyrusza,
Życia płomienny stróż.*

*Rozmłowała się ma dusza
W przepastnej nocy mgłach,
Gdy druh mój, śmierć, na połów rusza,
A przed nią lęk i strach.*

Źródło: Jan Kasprowicz, *Rozmłowała się ma dusza*, [w:] tegoż, *Wybór poezji*, oprac. Jan Józef Lipski, Kraków 1990, s. 354.

bedłka

ludowy termin służący do określania różnych gatunków grzybów, w zależności od regionu

ekspresjonizm

(fr. *expressionnisme*) – kierunek w sztuce, który rozwinął się na początku XX wieku, zainspirowany głównie twórczością artystów niemieckich. Skupiał się na poszukiwaniu wyrazu dla silnych wewnętrznych przeżyć emocjonalnych, poruszał tematykę duchową, metafizyczną. Utwory ekspresjonistyczne charakteryzował indywidualizm, hiperboliczny styl, radykalne rozdzielenie sfery ducha i materii

franciszkanizm

pojęcie, które w odniesieniu do literatury określa tendencje w literaturze przełomu wieków inspirowane duchowością i żywotem św. Franciszka z Asyżu, objawiające się poprzez afirmację życia, umiłowanie natury i wiarę opartą na osobistej relacji z Bogiem

hiperbola

(łac. *superlatio*) – środek stylistyczny polegający na zamierzonym wyolbrzymieniu w opisie rzeczy, zjawiska

impresjonizm

(łac. *impressio* – wrażenie) – powstały w latach 70. XIX wieku kierunek w malarstwie europejskim skupiający się na odtwarzaniu chwilowych, subiektywnych wrażeń zmysłowych, który silnie oddziałwał na inne sztuki, w tym na literaturę. Za jego prekursora w dziedzinie malarstwa uważa się Édouarda Maneta, do czołowych przedstawicieli należeli zaś m.in. Claude Monet, Auguste Renoir oraz Edgar Degas. Elementy impresjonistycznej poetyki inspirowanej osiągnięciami francuskich malarzy można odnaleźć w twórczości m.in. Stéphane'a Mallarmé'go, Paula Verlaine'a, Kazimierza Przerwy-Tetmajera czy Jana Kasprowicza

katastrofizm

(gr. *katastrophê* – przewrót) – przekonanie o nadchodzącym i nieuniknionym zniszczeniu świata lub radykalnej zmianie jego aktualnego stanu; w literaturze postawa ta była szczególnie widoczna w okresie modernizmu, dwudziestolecia międzywojennego i II wojny światowej

naturalizm

(fr. *naturalisme*) – prąd literacki powstały w drugiej połowie XIX wieku wykorzystujący osiągnięcia nauk przyrodniczych, związany z poglądami deterministycznymi

i ewolucjonistycznymi, często operujący silnymi środkami wyrazu, niestroniący od szczegółowego opisywania scen drastycznych, ukazujący ludzi jako organizmy biologiczne

realizm

(łac. *realis* – rzeczywisty) – w literaturze prąd spopularyzowany w prozie II połowy XIX wieku, dążący do jak najwierniejszego odzwierciedlenia świata znanego czytelnikowi z codzienności. Realiści opisywali wydarzenia, bohaterów i ich egzystencję w sposób reprezentatywny dla przedstawianej w utworze grupy społecznej

satyra

(łac. *satura*) – krytyka polegająca na ośmieszeniu danej osoby, rzeczy, zjawiska; w literaturze gatunek wywodzący się ze starożytnej Grecji, ukazujący świat w krzywym zwierciadle, piętnujący ludzkie wady i panujące w społeczeństwie obyczaje

symbolizm

(gr. *symbolon*) – kierunek w sztuce zapoczątkowany przez poetów francuskich w II połowie XIX wieku zakładający rezygnację z bezpośredniego opisu emocji, opierający się na sugerowaniu wzruszeń i nastrojów, operujący wieloznacznymi symbolami w celu wyrażenia treści, które nie mają określenia w systemie językowym

Linia chronologiczna

Polecenie 1

Przyjrzyj się linii chronologicznej i sporządź notatkę – wypisz kolejne etapy twórczości Jana Kasprówicza i przyporządkuj do każdego z nich tytuł przynajmniej jednego utworu.

Polecenie 2

Na podstawie linii chronologicznej oraz informacji z bloku tekstowego zanotuj odpowiedź na pytanie: Czy osobiste doświadczenia poety miały wpływ na przemiany jego postaw estetycznych?

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Spośród poniższych kierunków literackich wskaż te, w ramach których tworzył Jan Kasprowicz.

☐ sentymentalizm

☐ postmodernizm

☐ symbolizm

☐ surrealizm

☐ naturalizm

☐ klasycyzm

☐ impresjonizm

Ćwiczenie 2

Przyporządkuj tytuły tomów do odpowiedniego etapu twórczości Jana Kasprowicza.

franciszkanizm

Poezje

katastrofizm

Księga ubogich

symbolizm

Krzak dzikiej róży

naturalizm

Ginącemu światu

Ćwiczenie 3

Oceń prawdziwość zdań.

Twierdzenie	Prawda	Fałsz
Wpływy impresjonizmu i symbolizmu nigdy nie współwystępowały ze sobą w utworach Kasprowicza.	☐	☐
Autor <i>Dies irae</i> nigdy nie wypracował jednego stylu poetyckiego, lecz całe życie poszukiwał nowych form wyrazu.	☐	☐
Główną inspiracją do napisania <i>Hymnów</i> była fascynacja Kasprowicza twórczością ekspresjonistów.	☐	☐
Franciszkańskie utwory poety, mimo jednoznacznie optymistycznego wydźwięku, nie są pozbawione melancholii.	☐	☐

Wypisz cechy symboli w literaturze symbolistycznej i ekspresjonistycznej, opierając się na spostrzeżeniach Jana Józefa Lipskiego dotyczących twórczości Jana Kasprowicza.

((Jan Józef Lipski

Wstęp

W *Hymnach*, tak jak w *Krzaku dzikiej róży*, znaczną rolę odgrywa symbol, ale jest znaczna różnica między symbolem symbolistycznym a symbolem ekspresjonistycznym. Wystarczy zobaczyć, jak to wygląda np. w *Dies irae*:

*[...] w pożarach spokojnego słońca szatańskim chichotem płoną świeże,
niezwiądłe róże grzechu i winy! Na ich purpurze osiadł posępny i siny
tej Konieczności cień.*

(w. 26–32)

Róża jest tu w tym samym stopniu symbolem, co krzak dzikiej róży w innym wierszu Kasprowicza. Nie może być traktowana jedynie jako element metafory, określający grzech i winę. Świadczy przeciw temu jej funkcja w warstwie obrazowej hymnu, gdzie jest ona tego samego typu elementem wizualnym, co „głowa owinięta w cierniową koronę” lub „miliardy krzyży”. Symbol ten jest jednak uwikłany w metafory, które bezpośrednio podsuwają sposób jego odczytania, określają sferę jego zastosowań. Jest to sfera fenomenów psychicznych lub psychiczno-etycznych. Dzięki temu symbol w ekspresjonizmie jest czytelniejszy niż w symbolizmie. Sens takich symbolów jak krzak dzikiej róży i spróchniała limba w cyklu *Krzak dzikiej róży w Ciemnych Smreczynach* nie może być dokładnie odcyfrowany bez popadnięcia w dowolność, chociaż nie ma wątpliwości, dzięki stylistyce i obrazowaniu, że mamy do czynienia z symbolami. Uwikłania

metaforyczne symbolu róży w *Dies irae* niejako palcem wskazują na wartość symbolu: „róże grzechu i winy” płoną „szatańskim chichotem”.

Źródło: Jan Józef Lipski, *Wstęp*, [w:] Jan Kasprowicz, *Wybór poezji*, oprac. Jan Józef Lipski, Kraków 1990.

Symbol w symbolizmie

Symbol w ekspresjonizmie

Z poniższego fragmentu hymnu *Święty Boże, Święty Mocny* wypisz porównania, które można uznać za charakterystyczne dla etapu twórczości Kasprowicza reprezentowanego przez ten utwór.

((Jan Kasprowicz

Święty Boże, Święty Mocny

O Mocny!

Ty się upajasz wielkością stworzenia,
a pośród nas tu głód!

Jak bedłki, tak jarmużu syty ginie lud.

A jako ryczący lew

Szatan po ziemi tej krąży,

na pokolenia

zarzuca zdradną sieć,

w synu na ojca zapalczywość budzi,

wynaturzony gniew,

że syn przed ojcem zamyka swój dom!

Bratu na brata wciska krwawy nóż,

a nasze siostry i żony

na straszny rzuca srom [...].

A my, ten ród potępiony,

krzyże ująwszy w dłonie

i zblakłe w krwawym pochodzie,

trupimi pieszczelami znaczone chorągwie,

idziem o głodzie

po tym śmiertelnym wygonie,

w ten znojny,

w ten nieszczęśliwy czas,

w którym konają wieki

i wraz się rodzą nowe

na cięższą jeszcze niedolę –

idziemy, biedną pochyliwszy głowę,
jak ten zsieczony las –
idziemy, a kres tak daleki!

Źródło: Jan Kasprówicz, *Święty Boże, Święty Mocny*, [w:] tegoż, *Wybór poezji*, oprac. Jan Józef Lipski, Kraków 1990, s. 202–203.

Ćwiczenie 6

Wybierz autora, którego twórczość, podobnie jak poezja Kasprówicza, zmieniała się na przestrzeni lat. Opisz przemiany zachodzące w stylu wybranego artysty w rozprawce na 200 słów.

Ćwiczenie 7

Napisz rozprawkę na 200 słów, w której odpowiesz na pytanie:

- Czy w zmieniającej się nieustannie twórczości Jana Kasprówicza można znaleźć cechę wspólną łączącą ze sobą jego utwory poetyckie?

Praca domowa

Poszukaj informacji o biografii Jana Kasprówicza i przygotuj się do dyskusji dotyczącej wpływu wydarzeń w życiu osobistym poety na przemiany w jego twórczości.

Dla nauczyciela

Autor: Anna Grabarczyk

Przedmiot: Język polski

Temat: Przemiany postaw estetycznych w utworach Jana Kasprowicza

Grupa docelowa:

III etap edukacyjny, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;

4) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz środki znaczeniowe: oksymoron, peryfrazę, eufonię, hiperbolę; leksykalne, w tym frazeologizmy; składniowe: antytezę, paralelizm, wyliczenie, epiforę, elipsę; wersyfikacyjne, w tym przerzutnię; określa ich funkcje;

5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;

8) wykazuje się znajomością i zrozumieniem treści utworów wskazanych w podstawie programowej jako lektury obowiązkowe;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

1) przetwarza i hierarchizuje informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych, naukowych;

2) analizuje strukturę tekstu: odczytuje jego sens, główną myśl, sposób prowadzenia wywodu oraz argumentację;

II. Kształcenie językowe.

1. Gramatyka języka polskiego. Uczeń:

1) wykorzystuje wiedzę z dziedziny fleksji, słowotwórstwa, frazeologii i składni w analizie i interpretacji tekstów oraz tworzeniu własnych wypowiedzi;

2) rozumie różnicowanie składniowe zdań wielokrotnie złożonych, rozpoznaje ich funkcje w tekście i wykorzystuje je w budowie wypowiedzi o różnym charakterze;

4. Ortografia i interpunkcja. Uczeń:

1) stosuje zasady ortografii i interpunkcji, w tym szczególnie: pisowni wielką i małą literą, pisowni łącznej i rozłącznej partykuły nie oraz partykuły -bym, -byś, -by z różnymi częściami mowy; pisowni zakończeń -ji, -ii, -i ; zapisu przedrostków roz-, bez-, wes-, wz-, ws-; pisowni przyimków złożonych; pisowni nosówek (a, ę) oraz połączeń om, on, em, en ; pisowni skrótów i skrótowców;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

1) formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej przy użyciu odpowiednich konstrukcji składniowych;

3) rozumie i stosuje w tekstach retorycznych zasadę kompozycyjną (np. teza, argumenty, apel, pointa);

6) rozumie, na czym polega logika i konsekwencja toku rozumowania w wypowiedziach argumentacyjnych i stosuje je we własnych tekstach;

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;

6) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, referat, szkic interpretacyjny, szkic krytyczny, definicja, hasło encyklopedyczne, notatka syntetyzująca;

IV. Samokształcenie.

1. rozwija umiejętność pracy samodzielnej między innymi przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska;

2. porządkuje informacje w problemowe całości poprzez ich wartościowanie; syntetyzuje poznawane treści wokół problemu, tematu, zagadnienia oraz wykorzystuje je w swoich wypowiedziach;

Lektura obowiązkowa

28) wybrane wiersze następujących poetów: Jan Kasprówic, Kazimierz Przerwa-Tetmajer, Leopold Staff;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne. Uczeń:

- wymienia kolejne etapy twórczości Jana Kasprówicza;
- porównuje przemiany zachodzące w twórczości Kasprówicza z drogą artystyczną innego wybranego pisarza;

- zapisuje cechy symboli w literaturze symbolistycznej i ekspresjonistycznej;
- tworzy rozprawkę, w której ukazuje przemiany zachodzące w stylu wybranego artysty.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel pyta uczniów, czym – ich zdaniem – jest estetyka utworów. Prosi uczniów o zapoznanie się z sekcją „Wprowadzenie” z e-materiału.
2. Po uzyskaniu odpowiedzi nauczyciel prosi uczniów o przytoczenie przykładów pisarzy i poetów, które – według nich – ukazują poszukiwania nowych form wyrazu artystycznego.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy temat lekcji i prosi uczniów, by na podstawie wiadomości zdobytych przed lekcją zaproponowali cel zajęć oraz kryteria sukcesu.
2. Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał „Przemiany postaw estetycznych w utworach Jana Kasprowicza”. Prosi uczestników zajęć o zapoznanie się z tekstami w sekcji „Przeczytaj”. Chętne osoby streszczają przeczytane informacje.

Faza realizacyjna:

1. **Dyskusja.** Uczniowie odliczają do dwóch, dzieląc się na dwie grupy. Nauczyciel informuje, że będą dyskutować i wykorzystają do tego metodę akwarium. Nauczyciel wyjaśnia zasady dyskusji oraz określa jej czas. Pierwsza drużyna siada w kręgu i prowadzi debatę na temat informacji zamieszczonej w sekcji „Przeczytaj”: *Twórcy końca wieku uważali, że sztuka nie powinna zajmować się odtwarzaniem obiektywnej rzeczywistości, lecz subiektywnymi, indywidualnymi uczuciami i wrażeniami.* Pyta uczniów: *Co sądzicie na ten temat? Czym powinna, a czym nie powinna zajmować się sztuka?*
Druga grupa obserwuje i zapisuje swoje spostrzeżenia dotyczące doboru i skuteczności argumentów, przestrzegania zasad i ogólnego przebiegu rozmowy. Po upływie wyznaczonego czasu następuje zamiana ról. Na zakończenie wybrane osoby przedstawiają na forum klasy swoje spostrzeżenia.
2. **Praca z multimediami.** Nauczyciel poleca, aby wybrany uczeń przeczytał polecenia 1 i 2 z sekcji „Linia chronologiczna”. Następnie prosi uczniów, aby podzielili się na grupy i opracowali odpowiedzi do poleceń. Po ustalonym wcześniej czasie przedstawiciel wskazanej (lub zgłaszającej się na ochotnika) grupy prezentuje propozycję odpowiedzi, a pozostali uczniowie ustosunkowują się do niej. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia ją, udzielając także uczniom informacji zwrotnej.
3. Uczniowie wykonują indywidualnie ćwiczenia 1, 2 oraz z sekcji „Sprawdź się”. Wyniki pracy omawiane są na forum i komentowane przez nauczyciela.
4. Nauczyciel wyświetla na tablicy po kolei ćwiczenia nr 4 i 5. Zespół klasowy zostaje podzielony na 4-osobowe grupy, które rozwiązują zadania na czas. Najszybsza grupa przedstawia swoje propozycje i omawia je na forum klasy. Pozostali uczniowie weryfikują przedstawione odpowiedzi. Jeśli są one poprawne, grupa wygrywa.
5. Ćwiczenie 6 i 7 uczniowie wykonują indywidualnie. Jeśli starczy czasu, można je wykonać na lekcji. Jeżeli nie, uczniowie mogą wykonać te zadania w domu. Nauczyciel weryfikuje później poprawność odpowiedzi.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel ponownie odczytuje temat lekcji i inicjuje krótką rozmowę na temat kryteriów sukcesu.
2. Nauczyciel prosi chętnych uczniów o podsumowanie informacji z lekcji: czego uczniowie dowiedzieli się na temat przemian postaw etycznych w twórczości Kasprowicza, czy wszystko jest dla nich zrozumiałe, czy należy coś dopowiedzieć, przypomnieć.

Praca domowa:

1. Poszukaj informacji o biografii Jana Kasprowicza i przygotuj się do dyskusji dotyczącej wpływu wydarzeń w życiu osobistym poety na przemiany w jego twórczości.

Materiały pomocnicze:

- *Przygotowanie ucznia do odbioru różnych tekstów kultury*, pod red. Anny Janus-Sitarz, Kraków.
- *Doskonalenie warsztatu nauczyciela polonisty*, pod red. Anny Janus-Sitarz, Kraków.
- Wojciech Strokowski, *Polonista polimedialny*, w: *Polonista w szkole*, pod red. Anny Janus-Sitarz, Kraków 2004.
- Bożena Chrzastowska, *Autor – dzieło – poetyka. Problemy interpretacji w szkole*, w: *Metodyka literatury*, tom 2, wybór i oprac. J. Pachecka, A. Piątkowska, K. Sałkiewicz, Warszawa 2002.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą skorzystać z materiału multimedialnego do podsumowania lekcji o twórczości Kasprowicza.